

TLM_Lausunto_TORNIO_Rääsä_maa-aines- ja ympäristölupahakemus_Kemin Ajotilaus_30032026**Päätöksentekijä** Tornionlaakson museon johtaja Kallio-Seppä Titta**Valmistelija** rakennustutkija Ylimartimo Teija**TORNIO, KAAKAMO, KEMIN AJOTILAUS OY:N MAA-AINES- JA YMPÄRISTÖLUPAHAKEMUS KIIINTEISTÖLLE 851-413-10-18 RÄÄSÄ**

Meri-Lapin ympäristölautakunta on pyytänyt Tornionlaakson museon lausuntoa Kemin Ajotilaus Oy:n maa-aines- ja ympäristölupahakemukseen Tornion kaupungin alueella Kallinkankaan länsipäässä, Hirsikankaantien varrella sijaitsevalle kiinteistölle 851-413-10-18, Rääsä. Tornionlaakson museo toimii alueellisena vastuumuseona, jolle kuuluvat toimialueensa kulttuuriympäristöön liittyvät asiantuntija- ja viranomaistehtävät.

Lupahakemuksen mukaan Kemin Ajotilaus Oy hakee maa-aineslain (555/1981) ja ympäristönsuojelulain (527/2014) mukaista jatkolupaa kalliokiven louhinnalle ja murskaukselle Kaakamon kylällä sijaitsevalle kiinteistölle 851-413-10-18, Rääsä. Lupaa haetaan 10 vuoden ajalle ja alueella jäljellä olevalle 177 000 m³ ottomäärälle, sisältäen 159 000 m³ kalliokiviainesta ja 18 000 m³ pintamaata. Suunniteltu maanotto ja louhinta ulottuu koko kiinteistön alueelle. Samalla haetaan lupaa aloittaa toiminta vakuutta vastaan lupamääräyksiä noudattaen mahdollisesta muutoksenhausta huolimatta. Kemin Ajotilaus Oy:lla (Hakija) on alueella 30.6.2026 asti voimassa oleva maa-aineksen ottolupa sekä ympäristölupa. Hakijalla on tarkoitus jatkaa kiviaineksen ottamistoimintaa alueella.

Suunnittelutilanne, rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Maanottoalue sijaitsee Kallinkankaan itäpäässä lähellä Keminmaan kunnan rajaa. Alue sijaitsee Jäämerentien länsipuolella ja sinne kuljetaan Hirsikankaan tietä pitkin, joka kulkee suunnitellun ottoalueen läpi itä-länsisuuntaisesti. Lupahakemuksen kohteena olevalla alueella on voimassa Länsi-Lapin maakuntakaava (2015) sekä Tornion yleiskaava 2021 (2009). Maakuntakaavassa Kallinkankaan vanha ottoalue on merkitty *Maa-ainesten ottokohteeksi* (EO 2426, Kallinkangas). Merkintää koskevan kehittämisperiaatteen mukaan *Suunnittelussa otetaan huomioon alueen luonto- ja maisema-arvot. Haitallisia vaikutuksia pyritään lieventämään.* Yleiskaavassa suunnittelun kohteena oleva alue sijaitsee *Maa- ja metsätalousvaltaisella alueella* (M). Alueelle ei ole osoitettu maa-ainesten ottoa yleiskaavassa.

Sekä maakuntakaavassa että Tornion yleiskaavassa suunnitellun ottoalueen poikki on osoitettu moottorikelkkareitti sekä *Kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti merkittävä tie tai reitti*. Kyseessä on **Pohjanmaan rantatie**, joka on *valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö* (RKY 2009).

Tornionlaakson museon johtaja

30.03.2026

§ 31/2026

Pohjanmaan rantatietä koskevien kaavamääräysten mukaan maankäytön *Suunnittelussa on turvattava Pohjanmaan rantatien säilyneiden osien kulttuurihistoriallisesti merkittävät ominaispiirteet* (maakuntakaava) ja *Suunnittelussa on tuettava tien linjauksen sekä kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilymistä* (yleiskaava).

Pohjanmaan rantatie on Ruotsin valtakunnan aikana sen osien välille syntynyt tie, jonka linjaus Lapin läänin alueella on selvitetty Lapin liiton ja tiepiirin inventoinnissa (Maria Suvanto 2006). Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Lapin läänin alueella se oli pitkään ainoa maantie. Rantatiellä on ollut merkittävä hallinnollinen, sotilaallinen ja taloudellinen merkitys ja se on toiminut myös valtakuntien välisenä postitienä. Oulun ja Tornion välinen tieosuus kunnostettiin vaunuilla ajettavaksi kärrytieksi kuningas Adolf Fredrikin matkan yhteydessä 1752. Hirsikankaantiehen liittyy myös Suomen sodan aikaisia tapahtumia. Pohjanmaan rantatietä on sittemmin oikaistu ja perusparannettu 1900-luvulla, jolloin vanha linjaus jäi monin paikoin käytöstä tai merkitykseltään vähäisemmäksi paikalliseksi kylä- ja metsätieksi.

Pohjanmaan rantatien parhaiten säilyneet yli kilometrin mittaiset tieosuudet, joissa sekä vanhan tien linjaus, että maasto ovat säilyneet, ovat mukana valtakunnallisesti merkittävien kohteiden luettelossa. Torniossa tällaisia tieosuuksia ovat **Hirsikankaantie**, Hietaharjuntie, Laivajärventie ja Färimäentie. Hirsikankaalta Luukkaankankaan kautta Haaralanperälle ulottuva yhtenäinen osuus on pisin (yli 7 km) yhtenäinen Pohjanmaan rantatien osuus Lapin alueella. Alueella ei ole muita tiedossa olevia rakennetun kulttuuriympäristön kohteita. Lähialueella ei sijaitse muita valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä tai maisema-alueita.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Suunnitellulla maanottoalueella ei sijaitse Pohjanmaan rantatien lisäksi muita tunnettuja muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäänöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Lähin kiinteä muinaisjäänös sijaitsee yli 800 metrin päässä suunnitellun alueen itäreunalta kaakkoon Keminmaan puolella (**Kallinkangas 4**, tunnus muinaisjäänösrekisterissä 241010088).

Keminmaan kunnan arkeologinen inventointi on tehty vuonna 1995 ja Tornion vuosina 1993, 1994 ja 1995 sekä 2024, joskaan vuoden 2024 inventointi ei ole ulottunut Kallinkankaan alueelle. Kallinkankaan alueelta on tehty vuonna 2009 Kallinkankaan Natura 2000 -alueen inventointi (Rautiainen) sekä vuonna 2021 läheiseltä kiinteistöltä 851-413-9-33 Kallinkankaan kivilouhoshankkeen arkeologinen selvitys. Kyseiset inventoinnit eivät ulottuneet lupahakemuksen kohteena olevan maa-aineksen oton suunnitellulle alueelle Pohjanmaan rantatietä lukuun ottamatta. Museoviraston intendentti Kaarlo Katiskoski on suorittanut lupahakemuksen alaiselle kiinteistölle kaksi maastotarkastusta vuonna 2016. Tornionlaakson museo pitää epätodennäköisenä, että suunnitellulla alueella sijaitseisi ennestään tuntemattomia muinaisjäänöksiä, eikä siksi edellytä uutta arkeologisen kulttuuriperinnön inventointia tässä vaiheessa, vaikka edellinen maastotarkastus alkaa olla 10 vuotta vanha.

Tornionlaakson museon johtaja

30.03.2026

§ 31/2026

Lännempänä Torniossa osa Pohjanmaan rantatiestä on merkitty kiinteänä muinaisjäännöksenä valtakunnalliseen muinaisjäännösrekisteriin (**Vanha rantatie**, tunnus muinaisjäännösrekisterissä 1000021287). Muinaisjäännösmerkintä on toistaiseksi vain yhden kokonaan käytöstä jääneen tieosuuden kohdalla. Vanhan Pohjanmaan rantatien asemaa muinaisjäännöksenä ei kuitenkaan ole kaikilta osin edelleenkin tarkemmin arvioitu ja arvotettu. Jo vuonna 2016 Museovirasto on todennut olevan todennäköistä, että tämä merkittävä valtakunnallinen historiallinen tielinja on muinaismuistolain (295/63) nojalla määriteltävä muinaisjäännökseksi useammassakin kohdassa.

Vuoden 2016 jälkeen myös edelleen käytössä olevia osuuksia Pohjanmaan rantatiestä on merkityksensä vuoksi muualla Suomessa viety muinaisjäännösrekisteriin muina kulttuuriperintökohteina. Käsitys tien kulttuurihistoriallisesta ja arkeologisesta merkityksestä on tänä aikana tarkentunut samalla, kun muu kulttuuriperintökohde -status on tullut laajemmin käyttöön. Lapin alueella kulkevaa, hyvin säilynyttä osuutta Pohjanmaan rantatiestä ei ole toistaiseksi arkeologisesti arvioitu kokonaisuutena, mutta muiden ennakkotapausten perusteella voidaan olettaa, että myös osia siitä tullaan vastaavasti merkitsemään muuksi kulttuuriperintökohteeksi tulevaisuudessa. Nykyisin Museovirasto suosittaa kohtelemaan muita kulttuuriperintökohteita, kuin kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Tornionlaakson museon kanta

Tornionlaakson museo toteaa, että suunniteltu ottotoiminta merkitsisi valtakunnallisesti merkittävän Pohjanmaan rantatien osuuden tuhoutumista kiinteistön alueella 400 metrin matkalta, katkaisisi historiallisen tielinjan ja siten heikentäisi merkittävästi tien kulttuurihistoriallisia arvoja ja todistusvoimaisuutta. Saman asian Museovirasto oli todennut lausunnossaan 16.03.2016 (MV/56/05.01.00/2016). Museovirasto oli toteuttanut alueella maastotarkastukset kesäkuussa 2016 ja 26.9.2016. Virasto oli lausunnossaan 24.10.2016 (MV/56/05.01.00/2016) arvioinut asiaa uudelleen ja todennut, että ”Ympäristöltään jo vahvasti muokatulla suunnitellulla ottoalueella kulkevan tielinjan voidaan tällä alueella poikkeuksellisesti arkeologisten selvitysten toteutuessa näin päätyä ottoluvalle myönteiseen ratkaisuun.” Museovirasto esitti vuonna 2016, että ottosuunnitelman toteutuessa tielinjalla toteutettaisiin arkeologinen tutkimus tietä leikkaavilla, koneellisesti avattavilla koeojilla (2–3 kpl). Koeojien toteutuksessa edellytettiin arkeologeja valvomaan työtä dokumentoiden ja käyttäen arkeologisia työmenetelmiä.

Luvan hakijalla on ollut kymmenen vuotta aikaa edistää mainittuja arkeologisia selvityksiä ja tutkimuksia, mutta asia ei ole edennyt eikä hakija ole ollut Museovirastoon tai alueelliseen vastuumuseoon yhteydessä tutkimusten toteuttamisesta. Jatkolupahakemuksessa ei ole arkeologisten tutkimusten tarvetta huomioitu. Tornionlaakson museo ei puolla lausunnolla olevan jatkoluvan myöntämistä. Museon näkemyksen mukaan maanoton edellytykset Pohjanmaan rantatien osalta tulee arvioida uudelleen. Museon näkemyksen mukaan alueen ottosuunnitelmia tulisi muuttaa siten, etteivät ne kohdistu vanhalle suojeltavalle tielinjalle. Tielinjan käyttö edelleenkin liikkumiseen ja kuljetuksiin ei ole ristiriidassa Pohjanmaan rantatien RKY-luonteen kanssa.

Tornionlaakson museon johtaja

30.03.2026

§ 31/2026

Lausunnon laatimiseen on osallistunut arkeologisen kulttuuriperinnön osalta arkeologi Hanna Puolakka.

Kallio-Seppä Titta
Tornionlaakson museon johtaja

Jakelu

Meri-Lapin ympäristölautakunta
Museovirasto, Kulttuuriympäristön suojelu yksikkö
Lupa- ja valvontavirasto